

מטבעון גיליון 46

דצמבר 2018 - כסלו תשע"ט

"אני שמח כי לעולם לא אהיה צעיר
ללא ארץ פראית להיות צעיר בה. מה
תועלת יש בארבעים חרויות ללא כתם
לבן אחד על המפה.." (Aldo Leopold)

דבר המערכת

פעילות הביס"ש

עדכונים מהשטח

לוח תצפיות

**חשמונאים בנגב/ מעובד ע"פ מאמרה של ד"ר טלי גיני (איתי לובל)
פמיניזם בהר הגבוה/ ציפורה מונט ליהי עמיצור לובל**

חידת הגיליון

דבר המערכת

שנה חדשה החלה בבית ספר שדה. הצוות הישן פינה את מקומו והמשיך הלאה ליעד הבא והצוות החדש החל לתפוס את מקומו ולהשתלב בעשייה המגוונת.

צוות המטבעון גם הוא שינה פניו ואנו רוצים להודות לפלג ראב שעשתה עבודה מדהימה בהוצאת המטבעון בשנה החולפת ולאחל לה הצלחה בשירות הצבאי.

היעדים ששמנו לעצמנו בעריכת המטבעון החדש הם להביא תכנים מעניינים ומגוונים מעולמות התוכן של הביס"ש ובהרחבת התוכן ותפוצת המטבעון גם למחוזות חדשים.

נשמח לקבל הצעות לכתבות וכתבות שונות אשר יכולים להתאים לרוח המטבעון הקשורות בענייני סביבה טבע ואדם.

מחמנים ליצור קשר
איתי ועמיחי

Matbeon.boker@gmail.com

פעילות הביס"ש

- מחלקת הדרכה עובדת בכל הכוח וסיימה את עונת הנוודים הראשונה לשנה. העונה יצאו לפועל 9 נוודים בהובלת מדריכי הביס"ש.
- בראשית החודש נערך כנס סביבות השלישי לזכר עזרא אוריון. הכנס שהפך למסורת עסק השנה בנושא מקדשים, ונרשמה נוכחות משתתפים מרשימה.
- צוות הביס"ש נערך במרץ לקראת המסע המוסיקלי בנגב בשיתוף להקת כלי מיתר מצרפת בשם Tournée Des Refuges שיערך בסוף ינואר, אתם מחמנים להציץ באתר של הטיוול. www.ngvmusictrek.com
- כנס מסעות בזמן יערך השנה בתאריכים 20-21/12. הכנס יעסוק בתפיסת הזמן בתרבויות שונות. מחמנים להתעדכן בתוכנית הכנס <http://www.mbg.org.il/epGsjX>.
- כמו בשנה שעברה הביס"ש יוציא מסע על דרך הבשמים. השנה המסע יעבור במסלול חדש שיעקוב אחרי נאקב נאמלה העתיק. המסע יוצא בהובלתו של שוקה רווק ובהדרכתו של ד"ר חיים בן דוד.

עדכונים מהשטח

מד גשם: 26 מ"מ במצטבר לתקופה, המהווים 28% מהממוצע הרב שנתי לעונה כולה - 93 מ"מ.

המלצת החודש:

בתקופה זו של השנה פורח בירוחם וברכס דימונה הנרקיס המצוי (**Narcissus tazetta**). הנרקיס הינו גיאופיט בעל בצל. הנרקיס גדל באדמות הכבדות שבעמקים אך הוא מסוגל לגדול גם בכיסי קרקע ובין סדקי סלעים. הנרקיס פורח בגולן, חרמון, גליל, עמק הירדן העליון,

עמקים, גלבוע, שומרון, שרון, שפלה, בנגב ובהרי אילת. באזורנו ניתן לראות את פריחת הנרקיסים בנחל חצץ, וברכס דימונה. ניתן לשלב את הטיוול למרבדי הנרקיסים בטיול בנחל חצץ ונחל דרוך וליהנות משפע המים בהם זכה אזורנו לאחרונה.

אגדה יוונית עתיקה מספרת, על עלם יפה תואר אשר כל בנות העיר והמחוז חזרו אחריו ונרקיסוס שמו. יום אחד עת חזר ממסע צייד מוצלח ירד מסוסו התמיר ורכן לשתות מים זכים מאגם בדרך. בעודו רוכן אל מי האגם הבחין במראהו. נרקיסוס לפתע כה התאהב בדמותו, עד כי שכח עולם ומלואו ודימה לעצמו כי הוא האדם המושלם עלי אדמות. נרקיסוס לא היה מוכן למוש ממי האגם משום שרצה לראות את בבואתו תמיד לנגד עיניו. וכך נרקיסוס יפה התואר הלך וגווע מתוך ערגה לעצמו. במקום מותו בצבץ ועלה הפרח הנושא את שמו- נרקיסוס הוא הנרקיס שאותו אנו מכירים. מכאן המונח נרקיסים המציין אדם המאוהב בעצמו.

לוח תצפיות-

אנו מחכים לדיווחי תצפיות מכם, תושבי ומטיילי האזור. שלחו לנו תצפיות matbeon.boker@gmail.com

תאריך	שם הצופה	כמות	מיקום	מין
17.10.18	זיו שרצר	9+1	הר כיפה	פראים וצבי
20.10.18	איתי לובל	3	נחל מסעד	יעל נובי
25.10.18	זיו שרצר ואיתי לובל	1	כביש 40	צבוע
27.10.18	זיו שרצר	1	רכס חלוקים	שועל
30.10.18	זיו שרצר	1	נחל מעוק	יעל נובי
30.10.18	זיו שרצר	17	נחל נקרות	צבאים
31.10.18	צוות הביס"ש	1	חניון גב חולית	זאב
31.10.18	צוות הביס"ש	2	כביש 204	תנים
7.11.18	עמיחי שדה	1	נחל גשרון	זעמן זיתני
14.11.18	איתי לובל	13	נחל צבירה	יעל נובי
17.11.18	איתי לובל	כ80	רכס חלוקים	עגורים
19.11.18	איתי לובל	1	נחל שני	חרדון צב הדור
29.11.18	איתי לובל	1	עין ירקעם	יעל נובי
2.12.18	מידד גורן	1	עין עבדת	כותלי (wallcreeper) Tichodroma (muraria)

חשמונאים במדבר

מתוך מאמרם של ד"ר טלי אריקסון גיני וד"ר יגאל ישראל

"כיוון ששמע הורקנוס את הדברים חשב, כי טוב לו לברוח אל חרתת, כי ערב גובלת ביהודה... כעבור זמן לא רב לקח אותו והתגנב בלילה מן העיר ועבר דרך ארוכה ובא והביאו אל העיר הקרויה פטרה... הורקנוס הבטיח לו כי לאחר שיוחזר לכיסאו ויקבל את המלוכה, ישיב לחרתת את שתיים עשרה הערים שלקח אביו אלכסנדרוס מן הערבים. ערים אלו היו: מידבא, לוב, מעלה הלוחית, הערבה (נחל הערבה), עגלת, חירוניס, צער, שלישיה, אריאל, חלוצי, אדמה"¹.
(יוסף בן מתתיהו: קדמוניות היהודים. מוסד ביאליק 1963)

ציטוט זה מספרו של יוסף בן מתתיהו פותח לנו צוהר לפרשה מרתקת בתולדות יחסי ממלכת יהודה החשמונאית לערבים/הנבטים שכניהם ממזרח. ע"פ יוספוס פלביוס, ביקש יוחנן הורקנוס לכרות ברית עם חרתת מלך הערבים בבקשה לעזרה צבאית במאבקו מול אריסטבלוס אחיו במאבק על המלוכה, ובתמורה לעזרה יחזיר לידי חרתת מלך הערבים את הערים הנבטיות שאביו אלכסנדרוס כבש מידיהו.

חרבת מאגורה מבט על. - באדיבות רשות העתיקות

אחד המקומות בהם ישנה עדות לפעילות חשמונאית במרחב רכס חלוקים, הינו מצד מאגורה. עד לא מזמן היה עברו לוט בערפל אך בעקבות חפירות חדשות שערכה ד"ר טלי גיני במקום שונתה התפיסה לגבי שנות הפעילות במצד.

מצד מאגורה ממוקם על שלוחה הצופה על אפיקו העליונים של נחל הבשור לפני שזה חוצה את רכס בוקר בחלק קניוני וצר. ממש מעל תוואי דרך הבשמים ההולכת מעבדת לחלוצה ומשם לעזה. מקום אסטרטגי למדי ואכן הוא לא המצד הראשון שמופיע באזור, בתקופת הברזל II ובתקופה הפרסית האזור ממש "הוצף" במצודות דבר המעיד על חשיבותו של אזור זה במארג הסחר האזורי לפני הגעתם של הנבטים למרחב.

האתר נחפר בתחילה ע"י זאב משל ורודולף כהן בשנות ה-70 של המאה הקודמת. בשנות ה-80 חזר רודולף כהן לחפירה נוספת. מחפירות אלו עלה כי במקום ישנו חאן נבטי בעל מבנה מלבני של 40X22 מ'. מכלול החרסים באתר מתוארך לתקופה ההלניסטית, והמטבע הקדום ביותר מתוארך למאה השנייה לפנה"ס. זהו אחד החאנים הנבטים הקדומים ביותר שנחשפו. בתוך החצר הפנימית של החאן הנבטי ישנו מבנה נוסף בצידה המזרחי של החצר, החפירות בשנות ה-80 העלו

¹ במאמרם של ד"ר טלי גיני ושל יגאל ישראל השתמשו הכותבים בתרגום לאנגלית של כתיב יוסף בן מתתיהו ומאן נובע הפער בשמות המקומות הנזכרים לעיל.

כי מבנה זה הינו מצד בעל ארבעה מגדלים פינתיים. אחד מהמגדלים הפינתיים הכיל חדר מדרגות אשר הוביל אל חדר מטויח ובו אמבטיה וכלים נוספים.

מבנה המדרגות המוביל לאמבט- חרבת מאגורה. באדיבות רשות העתיקות

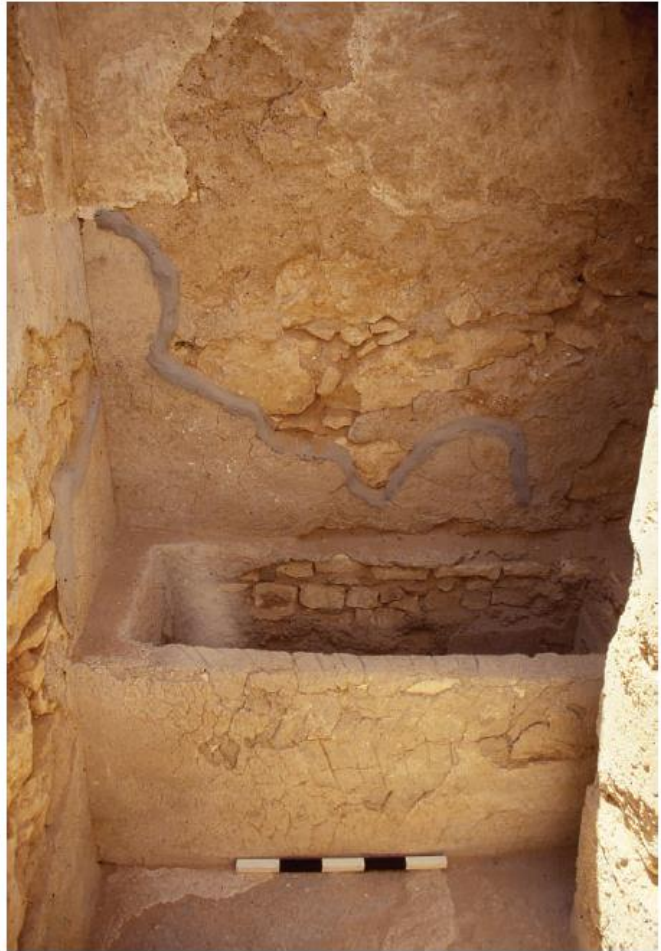
לאור ממצאים אלו רודולף כהן לא היה בטוח לאיזו תקופה לשייך את המצד אשר בוודאות מאוחר לחאן הנבטי. למרות חוסר בעדות חומרית משמעותית לתקופה הרומית, רודולף כהן הניח כי זהו מצד רומי בהתבסס על תכניתו האדריכלית של המצד. אך לאחר שנים רבות כאשר מכלול החרסים של המצד נבדק, השתנתה התמונה ומהר מאד התברר כי זהו לא מצד רומי אלא מצד מהתקופה ההלניסטית המאוחרת. עוד יותר מפתיע היה גילויים של כלי חרס חשמונאיים במכלול. כולל סיר בישול חשמונאי שלם! בדיקה של הפונקציות במגדל האמבטיה העלתה כי מערכת זו כמעט זהה לאמבטיות שישנן בארמונות התאומים ביריחו ולאמבטיה בארמון המערבי במצדה.

ממצאים אלו עולה כי זהו מצד חשמונאי אשר נבנה אל תוך חצרו של החאן הנבטי הקדום. המצד נבנה לאחר כיבוש עזה ע"י החשמונאים (בראשות אלכסנדר ינאי) בשנת 99 לפנה"ס. הערבוב הרב בין חדרי המצד והחרסים אשר חלקם היו חשמונאיים וחלקם בעלי מוצא חופי משקפים כי כאן ישבו שכירי החרב של אלכסנדר ינאי עליהם פיקד כנראה מפקד חשמונאי וישנם רמזים כי המאגורה הנבטית הקדומה הוסבה למקווה יהודי.

תגלית של מצד חשמונאי בנגב שופכת אור על זהותו של מצד אחר, אשר נתגלה במקור ע"י משלחת קולט בשנות ה-30, המצד נמצא בניצנה מתחת לכנסייה הצפונית, קולט תייג אותו כ'הלניסטי מאוחר' במידת זהירות מסוימת. כעת ברור כי לאחר כיבוש עזה ב-99 לפנה"ס החשמונאים לא עצרו בכיבוש אזור זה בלבד אלא הרחיבו השפעתם עד קו שדה בוקר – ניצנה ובכך חסמו חלק גדול ממערך המסחר של דרכי הבשמים הנבטיות במרחב הים התיכון ומואב.

לאור הממצאים החדשים ברור כעת יותר מפת האינטרסים שהייתה ביחסים בין הורקנוס לבין חרתת מלך הערבים. ההצעה להחזיר את הערים הנבטיות שנכבשו על ידי אלכסנדר ינאי לחרתת בתמורה לעזרה צבאית הייתה תמורה משמעותית מכיוון שבכך אפשר הורקנוס למעשה לחדש את נתיב הסחר לנמלה של עזה.

ומה עם מצד מאגורה? הוא יושב מחדש לתקופה קצרה ואז ננטש סופית כנראה בגלל שינויים בכמות המסחר באימפריה הרומית.

האמבט בחרבת מאגורה. באדיבות רשות העתיקות

לפעמים בשביל שיעור בפמיניזם צריך להרחיק ולנסוע עד להר הגבוה –

ציפורה מונט, ליהי עמיצור לזבל

באמצע מדבר סיני בוואדי זאוואתין השמש שקעה על ההרים אדומים, ועכשיו כמעט מחשיך בערב ראש השנה נטול ירח המדגיש את מיליארדי הכוכבים שממעל. כשקר באזוניים ובהן גם מתנגן לו השקט והאוויר שזז שקוראים לו רוח.

בבוסתן הבית יש סככה מעלי תמר יבשים וקירות הבונים מאבן מקומית חדרים קטנים ובהם אשנבים קטנים עוד יותר כי בחורף הקור גדול. שיישאר בחוץ. בבית הזה גרה אמרייה שהיא זקנה וידיה מקומטות מאד ומאוד שחורות. או שנולדה ככה או שהשמש צבעה אותה בשחור וגם היובש והשנים הלכו וכיסו אותה במעטה שחור. כבר נהיה חושך גדול ואמרייה מרימה מעט את הרעלה שמכסה את פניה ונושפת ומנפחת פנס מעוצב. כדור שקוף מפלסטיק משובח ובתוכו נורות לד זעירות המאירות את המג(ק)עד. המדורה רוחשת ובתוכה קומקום תה ממש חזק וגם סירים ובהם מתבשלים הבמיה והאורז לארוחת הערב.

פניה הכהים של אמרייה מוארים באור יקרות וצללים מציירים את עיניה הערניות והיא צוחקת ותולה את הפנס המאיר את כל הוואדי מסביב. היא מתיישבת ומדליקה עוד סיגרייה, מרימה שוב את קצה הרעלה לוקחת שאכטה ארוכה ונושפת עשן, ולרגע היא כמו דרקון לבן עיניים, עשן יוצא מכל הכיוונים וראשה עטוף בעשן לבן המתפזר ונעלם באוויר השחור. מי שהצטרף כאן לארוחת הערב הוא חוסיין הדליל משבט הגיבליה שזוכר היטב את חבריו מבית ספר שדה סנטה ומדבר עברית כמעט צחה, והמגמל גימיל אבו חסן שלו שישה ילדים.

בעודנו יושבים במג(ק)עד, אמרייה מדליקה עוד סיגרייה, שמי יודע מה היא מכילה ומידי פעם נוטלת פיסת פיתה טובלת בשוקולד ועורמת בתוכה חלבה, כי "שוקולטה" היא מאד אוהבת ואפילו ביקשה בערבית שהבנתי שאביא לה בפעם הבאה שוקולד פרה.

תוך כדי שאנו אוכלים סיפרה אמרייה בעיניים שחורות נוצצות את סיפוריה. היא אומרת שהיא כבר קרוב לעשרים שנה לא מוכנה לרדת לכפר. לסנטה קתרינה. אין לה מה לעשות שם. היא נשואה כבר. ובנות נולדו לה אבל לבעלה לא אכפת היה למרות שהבדואים רוצים בנים. כי הבת הולכת אחרי בעלה ובעצם זה בזבוז לגדל אותה. אבל היה לה בעל מיוחד, היא אומרת. שמת לפני כמה חודשים. הדליל סיפר לנו כי אפילו לא ירדה לכפר לקבורתו, "כי אין לי מה לעשות שם" היא חוזרת ואומרת. הדליל הוסיף כי לא יעזור כלום ובמקום כל כך קטן כולם יודעים הכל על כולם

ודיברו, בטח שדיברו על הסוררת המשוגעת הזו אבל בסוף הבינו שזו אמריה והכל בסדר או לפחות השלימו עם הדרך שהיא חיה.

חיה לה לבד בהרים ולא פוחדת. אפילו בלילות הקרים כשאין איש איתה. "ממה אפחד?" היא מצחקקת, "מהשדים? איתם אני מדברת ואומרת להם הכל... הם לא יכולים לפגוע בי. רק הלכתי כמה פעמים למכה כדי לפגוש את אללה והנביא וחזרתי

ומיד ידעתי שאני צריכה להישאר כאן בהר ולחיות כמו פעם. רחוק מכל האנשים ומכל הדברים שקורים היום. בכפר כולם מקולקלים, היא אומרת. כל היום הם בטלפון. בדיוק באותו הרגע מצלצל הטלפון שלה והיא נוברת בתוך כפלי מלבושיה ושולפת משם טלפון נוקיה ישן נושן ומתחילה בשיחה ארוכה עם מישהי שמספרת לה סיפורים ארוכים בצד השני. "וגם האוכל בכפר" מוסיפה אמריה, "האוכל שלא גדל כאן בבוסתן מקולקל ויש בו כל מיני דברים מהשטן. הנה. כאן יש הכל. רק צריך להביא אורז אבל הכל יש כאן. רוב הזמן. היא מוסיפה כי גשמים לא היו בשנתיים האחרונות והעצים מתייבשים" אבל אני חופרת כאן בארות ויש מים, ואצלי לא מתים!".

"גם אצלי לא מתו כשבאו ללדת איתי". אנחנו שואלות אותה מאיפה ידעה ליילד? במבט תמה היא מרימה עיניים וכולה פליאה על השאלה. "בשביל מה בכלל צריך דאיה(מיילדת)?" היא אומרת וצוחקת על עצמה "כל בדואית היא דאיה וגם הבדואים עצמם, יולדים פשוט, התינוק יוצא חותכים וזהו" היא מסבירה בערבית שניחרת מגרונה רווי עשן הסיגריות של שנים רבות. "לא צריך ללמוד ללדת", היא אומרת... "הייתי כורעת ויולדת. ככה ילדתי לבד שתיים מבנותיי. הייתי לבד כשרעייתי את העיזים. ירדתי מההר והילדה ביד. זה פשוט. מי שנמצא עם היולדת גם לא צריך לדעת כלום. רק לעזור לה קצת ולעודד אותה... באמת היו פעם מזמן כמה דאיות- מיילדות

מסורתיות, אבל עכשיו נשארו שתיים בכפר בסנטה. אחת למדה אצל דוקטור ישראלית אבל היום כולם הולכות לדוקטור... זה עצוב ולא טוב." היא חוזרת ומנידה בראשה.

"בעבר כל הזמן היו הולכים כל היום והגוף היה חזק." מוסיפה אמריה "היום כבר לא עובדים כאן בבוסתנים ולא רועים עיזים, הנשים יושבות כל היום בבית ואוכלות אז הגוף לא חזק אז חותכים בבטן. כמעט כל הנשים היום חותכים להן בבטן והדוקטורים אומרים שזה טוב." ובאמת אחוזי הניתוחים הקיסריים במצרים נעים בין 60-80% מהלידות. הנשים שפגשנו אחר כך בדהב, בכפר בסנטה, בנואיבה ובכפרים האחרים כולן עברו ניתוח קיסרי. וכשאנחנו שואלות אותן לסיבת הדבר כולן מחייכות בביישנות מושכות בכתפיהן ואין להן תשובה. הן פוחדות ללדת כי כואב ואין דרך לדעתן לעזור להן בלידות, כולם מאמינים שהרפואה המערבית היא זו שיכולה להביא מזור לכל תחלואה.

ובלילה בטרם האיר הבוקר כמעט כשהתחיל היום להאיר ישבנו המגמל גימיל ואנחנו לדבר ליד המדורה. מסביב שקט מוחלט כולם ישנים, עטופים ומכורבלים בתוך שמיכות – בטניה- עבות מפני צינת הלילה וישנים שנת ישרים. הוא סיפר כי את אשתו הוא אוהב מאוד ויש לה לב לבן. סיפר גם כי את בנותיו לא מל כמנהג בדואים מימים ימימה שבהם היו כורתים לבנות את הדגדגן, כי הגיבליה כבר לא עושים את זה כי זה לא טוב, אבל אינו יודע האם וכיצד יכול לענג את אשתו למרות שעברה כריתת דגדגן כשהייתה ילדה. כבר היינו קרובים עד כדי כך שהסברתי לו שקיימת אפשרות לענג את אשתו למרות המום שהוטל בה. לאחר מכן פער את פיו והושיט לשון כדי שאראה שחתכו וזרתו את הענבל בגרונו. הוא הסביר שחיתוך הענבל בגרונו של הבדואי נעשה כדי למנוע את תחושת הצמא. באמת בשלושת ימי המסע חוסיין הדליל וגם גימיל המגמל לא נראו לוגמים ולו לגימת מים אחת.

בבוקר הבהיר ישבנו שוב לשתות תה מתוק וקפה מר עם אמריה שהחזיקה לשתינו את היד משני צדיה, היא המשיכה לצחקק ואמרה לנו שהיא תהיה כאן. אין לנו מה לדאוג ושנבוא שוב לבקר. ורק שלא נשכח להביא לה "שוקולטה".

יצאנו לדרךנו נפעמות מן האישה שנחשבת בעינינו אמיצה, איך שהיא חיה לה כאן לבד כבר שנים רבות, מתפרנסת לה לבד מאירוח של אנשים שעוברים בדרכה, וכל אורח ישאיר בידיה איזה סכום כסף שיראה לנכון וחפיסת סיגריות ושקית אורז. היא תמשיך לגדל לה עגבניות ולחלוב חלב מהעיזים. השמש תזרח ותשקע לה שוב ושוב כאן במדבר שמשנה צבעו בכל רגע ורגע מהיום. ונזכור שגם בחברה כל כך פטריארכלית ומסורתית אפשר. גם הנשים יכולות לשמור על עצמאותן וגם הגברים מתחילים להבין שיש להן גוף ותחושות ורצונות...

חידת הגיליון

וחידת הגיליון היא...

מהי התופעה הנראית בתמונות? והיכן היא נמצאת?

והתשובה לחידה של הגיליון הקודם:

על שם מה קיבל רכס חלוקים את שמו?

רכס חלוקים קיבל את שמו בעקבות ה"צלחות" (בערבית חלייג(ק)ום) שישנן במורדותיו המזרחיים של הרכס.

ניתן לראות תופעה זו בנסיעה לאורך כביש 204 מצמת חלוקים לירוחם.

תגובות, הערות, הארות, מידע לפרסום ועוד. יש להעביר לעמיחי שדה ואיתי לובל

052-6318323 , 054-4832859 matbeon.boker@gmail.com